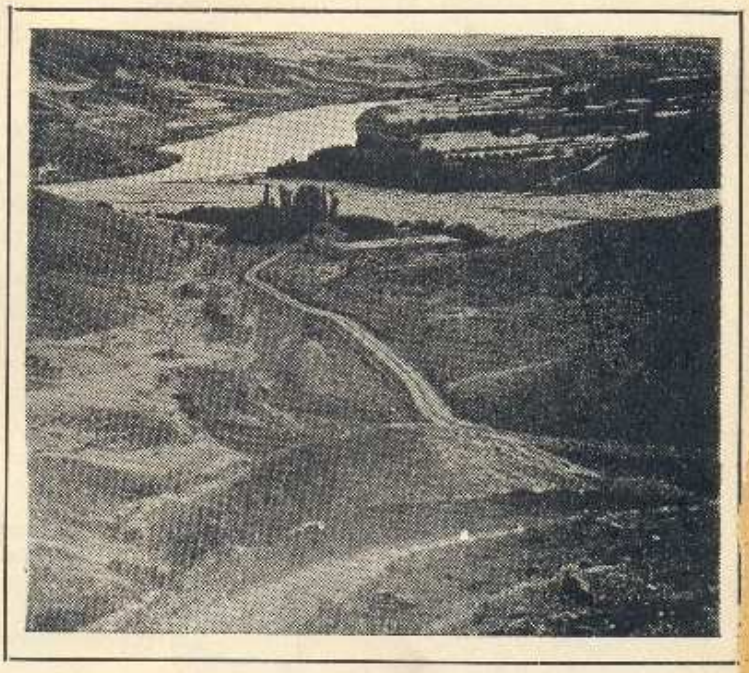
Yeni

FIRAT

Aylık Sanat - Fikir Dergisi

KARŞIDA FIRAT GÖRDÜM
ÖLÜMÜ MURAT GÖRDÜM
GÖNÜL DERDİ GÖRMİYEN
HİÇ DEMESİN DERD GÖRDÜM

SAYI 5

İÇİNDEKİLER

Cevaplandırılmayan bir dilek 1
Keban barajı 3
Bir kına gecesinin ertesi 5
Keban Baraj - Hidroelektrik tesisleri ve Aşağı Fırat Havzası 6
Ağın'ın yolları 10
Almanya mektubu 11
Eskilerden fıkralar 13
Aşık Veysel iyileşti 14
Tıbda ihtilâl 16
Harput'un son hafızları 18
Türkiye folklor haritası 20
Hey para hey 22
Okuyucu mektubu 23

YENİ FIRAT
Aylık Sanat ve Fikir Dergisi

Sahibi ve Yazı İşlerini fiilen idare eden
Mes'ul Müdür :
FİKRET MEMİŞOĞLU

İdare Yeri :
Elâzığ Türk Kültür Derneği Şubesi

Dizildiği ve Basıldığı Yer :
Matbaa Teknisyenleri Basımevi
İSTANBUL

Yıllığı 12 Liradır.

Gönderilen Yazılar Basılsın Basılmasın Geri Gönderilmez.

Çıkış tarihi : 27/10/1962

DÜZELTMELER

1 — 4 ncü sayıda «Kışoğluna Destan» adlı şiirde ve «Türkiye folklor haritası» yazısı içindeki türkülerde dizgi yanlışları ve bu arada bazı takdim - tehirler olmuştur. Gelecek sayıda düzeltileceğini beyan eder, okuyuculardan üzülerek özür dileriz.

2 — Aşağıda tırnak içindeki satır 24. sayfadaki «Almanya mektubu»nun devamının başına eklenecektir.

«Yurttan uzakta olan bizlerde doya»

Cevaplandırılmayan bir dilek

«Yeni Fırat»ın ikinci sayısında sayın Başbakan'a, üçüncü ve dördüncü sayısında sayın M. Eğitim Bakanı'na yazılan açık mektuplara henüz hiçbir cevap alınamamıştır.

Bu mektuplarda Elâzığ'da açılması kararlaştırılan Teknik Okul'un ne zaman açılacağı sorulmakta idi. Nerdeyse taşdan ses çıkacak, fakat başdan ses çıkmıyacak sanki...

Bu okulun Elâzığ'da açılması lüzûmu, Elâzığlıların teşebbüsü ile ortaya çıkmış değildir. Atatürk Üniversitesinde olduğu gibi...

Sırf ilim hey'etinin mütalâası ile ortaya çıkan bir lüzûmdur :

Atatürk Üniversitesinin, Elâzığ'da kurulması lüzumu, merhum Cemil Bilsel'in 1942 de, ikinci Üniversite haftasını açık nutkunda belirtildikten sonra, 15 Profesörden mürekkep (Doğu Üniversitesi Tetkik Komisyonu) nun 1952 yılında Hükûmet'e sunduğu raporda belirtilmiştir.

Bu raporda, mesele muhtelif yönlerden incelendikten sonra, bilhassa Keban Barajı gibi enerji kaynaklarını nazara alarak, Üniversite'nin Elâzığ'da kurulması lüzumu belirtilmiştir.

Bu lüzumu, Amerikan ilim hey'etinin de teyid ettiği, vermiş olduğu rapordan anlaşılmaktadır.

Buna rağmen, Üniversitenin Elâzığ'da değil, başka ilde kurulması üzücü bir vâkıadır.

Bu üzüntü, iki sebebe dayanır :

Birincisi : lüzumunda ısrar edilen vilâyet yerine diğer bir vilâyetin tercihi... Bu iltimas, mahalli bir mağduriyet doğurur ki ehemmiyetli sayılmıyabilir.

İkincisi : Esas mühim olanıdır; ilmî görüşün hiçe sayılması... Bu ise, millî bir mağduriyettir. Sübjektif düşüncelerin, objektif mütalâalara galebesi, medenî ölçülere uymaz. (Hayatta en hakiki mürşid ilimdir) diyen Atatürk'ün ruhunu da mustarip eder.

Dil - Tarih ve Coğrafya Fakültesi'nin önünden geçen her Elâzığlı Üniversite öğrencisi, bu ıstırabı aynı ruhla duymakta berdevamdır.

Tarihe mal olmuş bu ıstırâbı teskin için, açılmasına karar verilen Teknik Okul için de, teşebbüs yine Elâzığ'lılardan değil, ilim hey'etinden gelmiştir.

1956 yılında, dördüncü maarif şurası dökümanları arasında neşredilen ve 1952 yılında Hükûmete verilen (Yüksek Mimar Mühendis ve Tekniker yetiştirilmesi hakkında rapor) adlı broşürde, Elâzığ'da bir Teknik Okulun açılması için, Maarif Vekâletince etüd yapılması lüzumu belirtilmiştir.

Bu lüzuma uyularak, etüdler yapılmış ve Elâzığ'da bir Teknik Okul açılması kararlaştırılmıştır.

Ancak İlim Hey'etinin mütalâasına sırt çeviren düşük iktidar, Elâzığ halkının da kendisine ters yüz çevirmesi üzerine, 1957 seçimini kaybedince, bu hususdaki kararını, tatbikden vaz geçmişdir.

Gerek bu karar, ve bunun radyo ile tebliği, ve gerekse vazgeçilmesi, ilgili bakanlığın kayıtlariyle sabittir.

27 Mayısdan sonra haksızlıkları gidermek için girişilen teşebbüsler arasında, Elâzığ'da açılacak Teknik Okul da ele alınmış, bu kararın tatbikine geçilirken, seçim arefesinde seçmen'lerinden sempati toplamak istiyen bir Malatya Milletvekilinin, menfi teşebbüslerine rağmen, Hükûmet Kararında ısrar edilmiş, hatta Meclis dahi bu ısrarı tasvip etmiştir.

Hatırlardadır ki, o günkü Millî Eğitim Bakanı aleyhinde Meclis tahkikatı açılması talebine karşı, 2 beyaz rey çıkmış, bunlardan biri, kararındaki isabetten emin olan Bakana, diğeri de teşebbüsündeki isabetten emin olmayan Üye'ye ait bulunmuşdur.

Ancak gerek Hükûmet Kararı, gerekse Meclis Kararı, bu yolda olmasına rağmen, tecelli, bir üyenin menfi reyi yolundadır.

Bu menfi rey, Elâzığ'a Teknik Okul'un açılmaması için verilmişti.

Nitekim, Elâzığ'da, Teknik Okul'un açılacağına dair, hiçbir maddi belirti görülmüyor.

İzmir'e, Edirne'ye, Trabzon'a, hatta Diyarbakır'a Üniversite veya Fakülteler açılmasına ve açılmak üzere olmasına rağmen...

Müstemlek arsası mevcud olduğu halde, bugüne kadar Teknik Okula ait bir baraka dahi yapılmış değildir.

Buna mukabil aynı zamanda açılmasına karar verilen Teknik Ziraat Okulunun Malatya'da, inşaatına hızla devam edilmektedir.

Geçen yazımızda belirttiğimiz üzere, insanlar gibi illerin de bahtı ve kaderi vardır. İstediği kadar ilim hey'etleri rapor versin, istediği kadar «Hayatta en hakiki mürşid ilimdir» diyen Atatürk'ün ruhu mustarib bulunsun.

(Devamı 24 ncü Sayfada)

KEBAN BARAJI

Yurdumuzun son büyük kalkınma dâvalarından biri, belki de birincisi olan Keban Barajı dâvası gerçekleşmek üzeredir.

Nitekim Başbakan yardımcısı Sayın Ekrem Alican da Keban Barajı bölgesinin beş yıllık kalkınma plânına alındığını gazetecilere açıklamıştır.

Büyük Millet Meclisine girildiği zaman Keban Barajile ilgili panoları, fotoğrafları görerek sevinç ve heyecan duymamak mümkün değildir.

Büyük Millet Meclisinin yaptığı bir toplantıda Keban Barajı ve Aşağı Fırat Havzası kalkınması ile ilgili proje okunarak görüşülmüş, ve bu projenin ihalesi yapılarak beş yıl içinde tahakkuk ettirileceği Hükûmet tarafından açıklanmıştır.

Meclisde, Afyon Milletvekili Mehmet Turgut, İçel Milletvekili Sadık Kutlay, Elâzığ Milletvekili Nurettin Ardıçoğlu, Gaziantep Milletvekili Mithat San'dan müteşekkil araştırma kurulu tarafından hazırlanan rapor okunarak büyük tasvibe mazhar olmuştur.

Bu projenin memleket ve dünya çapında büyük bir önemi bulunduğu belirtilmiştir. Türkiye'nin kalkınmasında bol ve ucuz elektrik enerjisinin bununla sağlanacağı açıklanmıştır.

Araştırma kurulu, modern mânâda, sınaî, ekonomik, sosyal, hülâsa topyekûn kalkınmanın elektrik enerjisi ile mümkün bulunduğu hakikatini göz önünde tutarak yurdun muhtaç olduğu elektrik enerjisinin sağlanmasını, hayatî bir mes'ele olarak ele almakla, bu noktadan hareket ederek enerji politikamızla ilgili muhtelif çalışmaların incelenmesi sonunda aşağıdaki neticelere ulaşmaktadır :

1 — Fosil yakıtlarımızın rezervi az olduğu gibi, bunları endüstrinin diğer sahalarında ham madde olarak kullanmak imkânı da bulunduğundan, millî ekonomi yönünden yurdun muhtaç olduğu elektrik enerjisi ihtiyacını fosil yakıtlarından temin etmeğe imkân görülememektedir.

2 — Buna mukabil hidroelektrik potansiyeli çok muazzam olan akar sulara sahip bulunduğumuzdan, bu imkânlar hakkında etüt yaptırmış olan Birleşmiş Milletler ekonomik ve sosyal konseyi, akar sularımızın beş yüz milyar kilovat saatlik bir elektrik enerjisi potansiyeli taşıdığını raporunda sarahatla bildirdiği gibi, bu potansiyelin % 70 inin doğu Anadolu bölgesinde bulunan akar sulardan sağlanacağını da belirtmiştir.

Binaenaleyh bu kaynakların vakit kayıp etmeksizin, memleket kalkınmasına teşmil edilmesi ve kullanılması gerekmektedir.

3 — Yurdun elektrik ihtiyacı, sınaî inkişaft için, hiçbir zaman kösteklenmiyecek şekilde sağlanmalı ve kabil olduğu kadar ucuz, bol ve emniyetli olarak karşılanmalıdır.

Yapılan incelemeler, elektrik enerjisinin zamanında karşılanması bakımından Keban projesinin 1963 yılı içerisinde inşasına başlanmasını ve en geç 1969 yılı başında işletmeğe açılmasını zarûrî görmektedir.

Bu, yapılmadığı takdirde, ekonomik kalkınmamız gayet müşkül hale gelecektir. Esasen 1963 senesi başından itibaren belli başlı bölgeler enerji darlığı çekecek ve tahdidlere girmek mecburiyetinde kalınacaktır. Bu itibarla Keban Barajının inşasına vakit kayıp etmeksizin başlanmak mecburiyeti açık ve âcil bir realitedir.

Keban Barajı, doğu ve güney Anadolu bölgesinin kalkınması için kilit proje olduğu gibi, Türkiye'de ihtiyaç duyulan enerjinin

de anu kaynağı olacaktır.

Büyük Millet Meclisinde Keban Barajı hakkında yapılan görüşmeleri müteakip, Hükûmet görüşünün açıklanması için verilen önergeye cevap veren Alican, bu projenin beş yıllık plâna alındığını müjdelemesi üzerine, parti tefriki olmaksızın, sürekli olarak alkışlanmıştır.

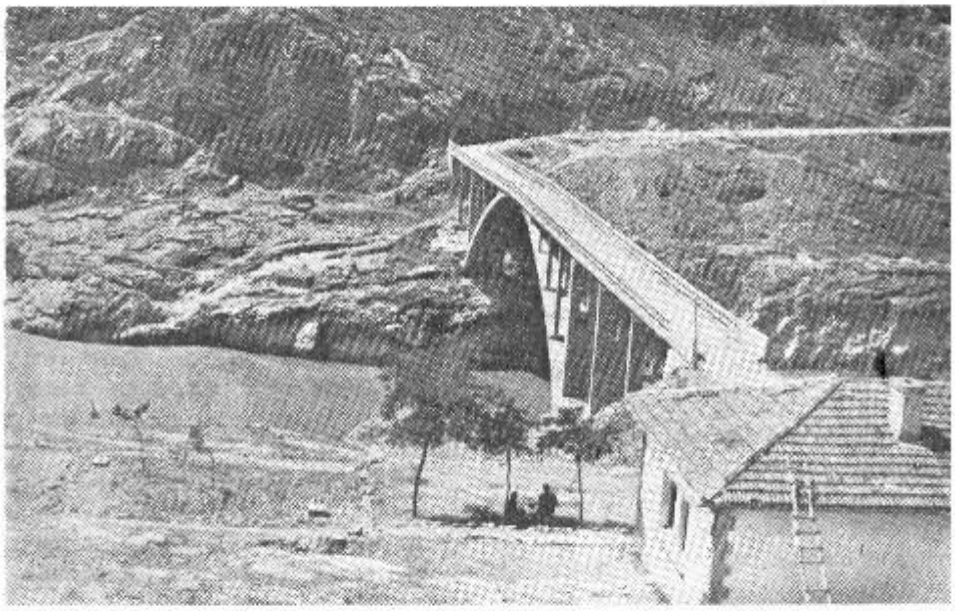
Keban Barajı ile ilgili dökümanları gösteren sergi, milletvekillerinin bilgilerine sunulmuştur.

Bu dâva yalnız meclis içinde tasvip görep bir dâva olmayıp meclis dışında da destek ve tasvip bulmaktadır.

Gerek Basın, gerekse ticarî ve ekonomik çevreler bu dâvayı benimsemekte, bir an evvel tahakkukunu gözlemektedirler.

Bu dâvaya ait araştırma kurulu üyelerinden Gaziantep Milletvekili elektrik mühendisi Mithat San'ın Hükûmete sunduğu rapordaki yazısından bir parçayı, diğer sahifelerde okuyacaksınız.

YENİ FIRAT

Fırat nehri üzerinde Keban ve Ağın köprüsü, Elâzığ yosası.

Bir Kına Gecesinin Ertesi

Konsun şamdanlara mum, olsun ergenler sıra...
İnsin davula tokmak, başlasın ÇAYDAÇIRA...
Durur deryada balık, durur gökte turnalar
Bizim ÇAYDAÇIRA'ya başlayınca zurnalar,
Diz vur gakkoşum, heyy!... De.. Kükresin halay kolu ;
KÖVENK'in Pınar başı, görünsün SARAY yolu.
Bunlar, bu yerin sesi, bu gökün gürlemesi ;
Mayası aşk, ateştir ; belki sarmaz herkesi !
Bir vuruşu tokmağın yetişir coşmamıza,
Bir tel sesi çok bile köpürüp taşmamıza.

Şu HARPUT'un başına yağan çiğ mi, kar mıdır ?
Bize KAYABAŞI'ndan el sallayan yar mıdır ?
Hey!. yardır o, yardır yar!! Omzunda şalı da var ;
Üstünde AY - YILDIZ'ı ; beyazı, alı da var.

Şu dere başlan başa ayva, nar, dut olaydı,
Çıkardık kalesine eski HARPUT olaydı !
Görürdük ovasını, alırdık havasını,
Yaradan kabul eder âşıkın duāsını.

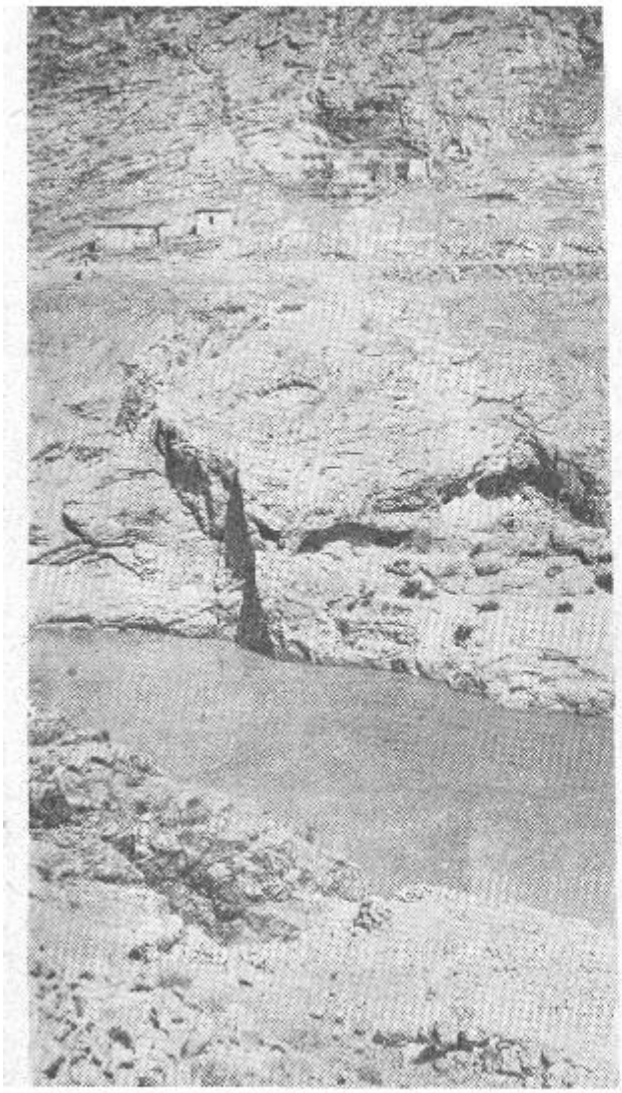
***

Yansın şamdanlarda mum, olsun ergenler sıra..
İnsin davula tokmak, başlasın ÇAYDAÇIRA...
Ortası güllü mendil, elinde kolbaşının,
Çıksın artık üstüne gelin, binek taşının.
Doldur ver boş tasını ey pınar.. Gider oldum,
Ben, anayı - babayı, yarı terk eder oldum!..

Yıldırım N. GENCOSMANOĞLU

Keban Baraj - Hidroelektrik Tesisleri ve Aşağı Fırat Havzası

MİTHAN SAN
GAZİANTEP MİLLETVEKİLİ
(Elektrik Mühendisi)

Keban barajının yapılacağı dar boğaz ve Fırat nehri.

Fırat nehri malûm olduğu üzere, yurdumuzun ziraata en elverişli münbit ve mahsüldar bir bölgesinden akmakta, zengin ve kıymetli maden yataklarının bulunduğu topraklardan geçmektedir.

Memleketin Doğu Anadolu Bölgesini teşkil eden bu kısım ve bilhassa Aşağı Fırat Vadisi, her türlü tabii kaynaklara sahip zengin bir mıntıkadır. Fırat ile Dicle arasında olan ve Mezopotamya ovalarının başlangıcını teşkil eden bu toprak parçaları, bir çok medeniyetlere yanyana üstüste beşik olmuş ve milyonlarca insanı, tarih boyunca mesut ve müreffeh yaşatmıştır.

Vaktiyle bu kadar mamur olan ve mukaddes kitaplara geçecek kadar efsaneleşen bu yerler, asırların ihmali neticesinde, bugün birer harabeden ibaret kalmış ve buralarda yaşayan insânlar fakir ve perişan bir duruma düşmüşlerdir.

Hele nüfusumuzun senede % 3 den biraz fazla arttığı ve 10 - 12 sene sonra 40 Milyon'a varacağı düşünülürse, gıda maddesi bakımından, bu topraklarda yaşayan insanların ne kadar ciddi bir problem ile karşı karşıya bulundukları anlaşılır.

Nitekim senelerden beri mevcut nüfusu bile beslemekte büyük güçlük çektiğimiz ve Amerika'dan buğday ithal etmek mecburiyetinde kaldığımız bir vakıadır. Şayet bu sene dostumuz ve müttefikimiz Amerika bize 1 Milyon ton buğday vermemiş olsaydı, milletçe açlık tehlikesine maruz kalacaktık.

Memleketimizde tetkikatta bulunan Mütehassıslar : bilhassa tenebbüt zamanında yurdumuza düşen yağmur miktarının az, yağış zamanının kısa ve yağmurun dağılış şeklinin gayri mütecanis olduğu noktasında ittifak etmektedirler. Tabiatın bizden esirgediği bu lütfu ancak Sulu Ziraat rejimine gitmek suretiyle telâfi etmek mecburiyetindeyiz.

Profesör Baade :

«Akdeniz Kalkınma Projesi Memleket Etüdü Türkiye»

Adlı raporda : Türkiye'nin derhal sulu ziraat rejimini tatbik etmesi ve senede en az 2,5 Milyon dönüm araziyi sulamaya başlaması icap ettiği bildirilmekte, aksi halde 1970 senesinden itibaren açlığa mahkûm olacağı yazılmaktadır. Hâdiseler, Sayın Profesörün bu raporunu çok iyimser hisler altında yazdığını göstermiştir. Çünkü memleket daha bugünden açlık çekmeye başlamıştır.

Bu vaziyet karşısında vaktiyle dünyanın zahire anbarı olan Aşağı Fırat Vadisi yani Mezopotamya ovalarının memleketimizde kalan kısımları akla gelmektedir.

Fakat Fırat nehri derin vadilerden geçmekte ve sulaması icap eden ziraata elverişli ovalarla Fırat nehrinin yatağı arasında yüksek arazi kısımlar bulunmakta olduğundan sulamanın ancak pompajla yapılması mümkündür. Bunun için ise çok bol ve ucuz enerjiye ihtiyaç vardır. Bu enerji de ancak Fırat üzerinde inşa edilecek baraj ve hidroelektrik tesislerinden elde edilebilir.

Bir taraftan ziraat sektörü bizleri tazyik altında tutarken diğer taraftan yurdumuzdaki elektrik istihsalinin takriben % 70 kadarını sarfeden Kuzey - Batı Anadolu'nun seneden seneye büyük bir nisbette artan elektrik enerjisi ihtiyacı ve bu ihtiyacın en elverişli olarak hangi kaynaklardan temin edilebileceği problemi karşımıza çıkmıştır.

Memleket sanayiinin % 65 ini sinesinde bulunduran bu bölgenin ihtiyacı olan enerji probleminin halli için Amerika'nın içerisinde bir çok kumpanyaların enerji işlerini plânlayıp programa rapteden ve komşumuz Yunanistan'ın bütün enerji plân ve proğramlarını yaparak finansmanını temin eden EBASCO adında şöhretli Amerikan Müşavir Mühendislik Firması Türkiye'ye celbedilmiştir.

Adı geçen firma Kuzey - Batı sistemi içinde ve bu arada sistemin dışında bulunan ve etütleri tamamlanmış olan imkânların ekonomik mukayeselerini yaparak, Fırat nehri üzerinde ve Keban mevkiinde bir baraj ve hidroelektrik tesisler yapılması suretiyle problemin en uygun bir

şekilde halledilebileceğini meydana koymuştur.

Keza adı geçen Firma, memleketin gittikçe artan elektrik enerjisi ihtiyacı karşısında mahallinde yaptığı etütler sonunda Keban tesisinin en geç 1967 - 1968 seneleri zarfında servise girecek şekilde, ele alınması icap ettiğini de raporunda sarahaten belirtmiş bulunmaktadır.

Yurdumuzun Enerji Durumu :

Memleket'in muhtaç bulunduğu bütün elektrik enerjisi ihtiyacının karşılanması hâlâ rasyonel bir şekilde halledilmiş değildir. Kuzey - Batı Anadolu şebekesinin ihtiyacı günden güne artmakta ve 1963 yılı başında çok sıkışık bir duruma düşeceği bugünden açıkça belli olmaktadır. Diğer tarafdan Anadolu'nun Güney, Güney - Doğu ve Orta kısımları ise enerji bakımından, ezelden beri sıkışık bir durumda bulunmaktadırlar.

Fosil yakıtlarımızın rezervi az olduğundan ve bunları endüstrinin diğer sahaları için ham madde olarak titizlikle muhafaza etmek mecburiyetinde bulunduğumuzdan, ihtiyacımız olan büyük elektrik enerjisinin bu mahdut kaynaklardan yeter derecede ve ekonomik olarak temin edilmesine ve meselenin rasyonel bir şekilde halledilmesine imkân yoktur. Buna mukabil memleketimiz hidroelektrik imkânları çok muazzam olan akarsulara sahiptir.

Birleşmiş Milletler Ekonomik ve Sosyal Konseyi Türkiye Hidroelektrik imkânları hakkında bir etüt yaptırmıştır. Tanzim edilen raporda akarsularımızın hidrolik potansiyelinin yılda 500 milyar Kilovat saat'den fazla olduğu bildirilmekte ve bu miktarın en az 100 milyar Kilovat saatinin ekonomik olarak tesis edilebileceği kaydolunmaktadır. Bu raporda ayrıca akarsularımızın bu ekonomik hidrolik potansiyelinin % 70 inin Doğu Anadolu bölgesindeki nehirler üzerinde bulunduğu tesbit edilmiştir. Bunlar arasında bilhassa Fırat senede 40 milyar Kilovat saat civarında bir kapasite ile birinci gelmektedir.

Fırat üzerinde kurulacak Baraj ve Hidroelektrik santral'ın yeri olarak Keban mevkiinin seçilmesi, aşağıdaki sebeplerden ileri gelmektedir:

a) Keban Barajının mevkii: Fırat ile Murat'ın birleştiği yerden 8 Km. ileride olup her iki kol üzerinde şişme yaparak su hazinesinin zenginliğini sağlamaktadır.

b) Keban mevkiinde boğaz dar olduğundan ; baraj inşaasına çok elverişlidir.

c) Yapılan jeolojik etütler ve sonu alınan sondajlar bu mevkide arazinin su tutma vasfını haiz olduğundan kat'i olarak tesbit etmiş bulunmaktadır.

d) Keban baraj mevkiinden Suriye hududuna kadar olan 525 Km. uzunluktaki kısımda 330 m. seviye farkı vardır. Ancak Keban mevkiin-

de su akımı regüle edildiği takdirde mansapta mevcut Bilâluşağı ve Sarsap mevkilerindeki Baraj ve Hidroelektrik tesislerin inşası imkân dahiline girebilir.

(Nitekim ancak Hirfanlı Barajı yapıldıktan sonra Kesikköprü barajının yapılması imkân dahiline girmiştir.)

e) Keban aynı zamanda Divrik, Ergani, Palu ve Hekimhan gibi maden yatağı bulunan yerlere çok yakındır. Bundan başka Doğu Anadolunun merkezi bir yerinde olması dolayısiyle Doğu'nun kalkınmasına büyük çapta yardım edecek bir durumdadır. Ayrıca Kuzey - Batı şebekesinin bağlanması bakımından da uygundur.

f) Derin yataklar içinde akan Fırat'dan ovaların ancak pompajla sulanması mümkün olacaktır. Bu sebeple Keban barajı sulama için gerekli enerjiyi de temin edeceğinden hem enerji istihsali ve hem de sulama gibi iki hizmete de yaramış olacaktır.

Fırat üzerinde en son kademe olan Halfeti barajı sahasına gelince burada şimdiye kadar gerek baraj aksında ve gerekse rezervuarda yapılan jeolojik etütler, Halfeti mevkiinde istenilen irtifada bir barajın inşaasının mümkün olabilmesi daha şimdiden tamamiyle şüpheye düşürmüş bulunmaktadır.

Bu durum karşısında ; Keban barajı, Fırat nehrinin akımını tanzim edebilecek yegâne baraj mevkii olarak ortada kalmaktadır.

Esasen yukarıda da sarahaten bildirildiği gibi, bugünden bütün yurt sathına şamil olmak üzere, bir elektrik enerjisi sıkıntısı içerisine girmiş bulunmaktayız. 1975 yılında Türkiye'nin elektrik enerjisi ihtiyacının takriben 17 milyar Kilovat saat olacağı tahmi nedilmektedir. Bu durum 5,5 Milyar Kilovat saat elektrik üretecek olan ve ancak 1969 yılında servise girmesi muhtemel bulunan Keban projesinin tamamlanmasından pek kısa bir zaman sonra istihsal ettiği bütün enerjinin sarfedileceğini göstermektedir. Bu sebeple Keban projesi tahakkuk ettikten kısa bir zaman sonra etütleri tatmamlanmış olacak olan Fırat'ın diğer kademelerindeki imkânları nele alınması mecburiyeti hasıl olacaktır.

Hal böyle iken, sadece etütleri bakımından Fırat üezrinde bulunan diğer herhangi bir kademeden beş sene daha ileride bulunan, Keban projesini bir tarafa iterek, henüz teknik karakteri dahi malûm olmayan Halfeti projesi üzerinde münakaşaya girişip Türkiye Elektrifikasyonunu bir çıkmaza sokmak ve bu arada yurdun iktisadi kalkınmasını felce uğratmak teknik ve ekonomik mülâhazalarla hiçbir suretle telif edilemez.

Ağın'ın Yolları

Hüseyin KABASAKAL'a

Mektubum gelmiş tazeden
Yüreğimi köz, köz eden
Ne bacıdan, ne teyzeden

— Ağın'ın yolları iniş —
Kokusu var yârdan gelmiş.

Çiçekli, kuşlu bir yazı
Satırlara sinmiş sızı
İki çeşme iki gözü

— Ağın'ın yolları iniş —
Acı çekmiyen ne bilmiş.

Lâmba isinde islemiş
Parmak basmış ta süslemiş
Oğlumu yaman beslemiş.

Gurbette ne imiş işim
Oğlum olmuş görmem'şim.

Söz edermiş giden gelen :
Gurbette evlenmiş, falan
Amma doğru amma yalan

— Ağın'ın yolları şose
İnanmamış kim ne dese.

Meyvalar dalları tutmuş,
Yayma, yayma dut kurutmuş
Bu ayrılık cana yetmiş

— Ağın'ın yolları çamur —
Böyle geçer miymiş ömür.

Oruç tutmuş Ramazanda
Pekmez kaynatmış kazanda
Us yokmuş gurbet gezende

— Ağın'ın yolları tozlu —
Sitem etmiş elâ gözlü.

Yatağım dama serilmiş,
Yorgana koku sürülmüş,
Yastığa çevre sarılmış,

— Ağın'ın yolları eğri —
Gurbette durulmaz gayri.

Ağı olmuş suyu, aşı
Benimle doluymuş düş'ü,
Bekliyormuş bu yazbaşı

— Ağın'ın yolları yokuş —
Gitmek vacip oldu bu kış.

Ömer KAYAOĞLU

Almanya Mektubu

Gönderdiğiniz «Yeni Fırat» dergisi, iyi bir teşebbüsün semeresi olduğundan beni çok sevindirdi. Eskiden beri düşünürdüm. Okumuşu, aydını bol olan Uluova dolaylarında neden fikir ve san'at dergileri çıkmaz ve bu çevrenin uyanık insanlarının yaşantıları niçin yansıtılmaz? diye...

«Yeni Fırat» dergisinin bu boşluğu dolduracağı sevinciyle bu hayırlı teşebbüse önayak olanları tebrik eder, Derginize de olumlu yönetimi içerisinde uzun ömürler dilerim.

Dergi'nin yaşamasını sağlıyacak çok zengin konular olduğuna göre, geleceğinden ümitliyim. Yeter ki maddi imkânsızlıklara düçar kalmasın.

Elâzığ ve çevresinin tarihi, coğrafyası, edebiyatı, kültürü ve folkloru tükenmez malzemelerdir.

Özellikle folklor üzerinde durulması yerinde bir davranış olacaktır. Kronolojik ve mitolojik yapısını aydınlatacak dökümanları bulmakta belki zorluklarla karşılaşılacaktır. Ama, emeğe ve zorluğa değecek bir çabadır bu..

Alman televizyonunda şimdiye kadar Yugoslavların, Bulgarların, İsrail'in, Ukrayna'nın folklor danslarını seyrettim.

Medeniyet ne kadar ilerlerse ilerlesin, Milletlerin, bizatihi yaşayış ve davranışlarını, millet olarak benlik ve kültürünü yansıtan folklorik gösteriler daima ilgi toplamaktadır.

Televizyon ekranında gördüğüm folklor gösterilerinde müşterek bir özellik vardı ki, bunun üzerinde durmayı faydalı buluyorum : Koreografik düzen bu.

Halk, her ne kadar, dans ve türkülerde muhafazakâr davranışları korumak eğiliminde ise de kıvrak oyuncu ve okuyucuların kendiliğinden iç güdü ile kattığı figürleri de benimsemekten hoşlanmaktadır, ne var ki, bu değişiklikler, çoğunlukla folklorik yapının aleyhinde olmaktadır. Çünkü kıvrak oyuncu halk deyişleri ile kıvıramadığı gerçek figürleri bir tarafa itip, gizlenmesini bilen ve kıvırabildiğini yutturmasını beceren bir oyuncudur.

Sizin, Elâzığ danslarındaki muhafazakâr figürleri yerleştirmek, yani dansın mitolojik özelliğini geri getirmek yolunda harcadığınız çabalar, bir bakıma koreografi davranışıdır. Bir bakıma diyorum, çünkü, oyunda bu kore'ogafik beraberliğin henüz tam manasıyla sağlanamadığı kanısındayım. Fakat iyi bir adım attığınız için, sonucunda bunun iyi bir başlangıç olduğu anlaşılacaktır.

Gerek türkülerde, gerekse halk edebiyatındaki âmiyane gelişmeleri önleyip, bunları öz yapıları ve bilimsel akımı içerisinde kanalize etme

çabalarınız Elâzığ kültürü için bir kazanç olacaktır.

Müşterek medeniyete ayak uydurabilmiş bütün milletlerde birbirine benzer yaşayış şekillerini izlemek mümkündür. Ama, bu sadece medeniyetin gerektirdiği bir beraberliktir.

Kişisel davranışlarda, özellikle fikir ve sanat dallarında, milletlerin kendine has yaşantıları hemen belirivermektedir.

Tanzimattan bu yana, batıya yönelme için harcadığımız çabalarda bir şeyin gözden kaçmış olduğunu yeni farkediyorum : Batıya yönelmek, çağdaş uygarlığın seviyesine yükseltmek çabalarına evet. Fakat toplumumuzun milletçe davranışlarında batıya tam manasıyla adapte olmak, hayır... Bu adaptasyon, daimi bir direnmeyle yıpratılmağa mahkûmdur. Toplum yöneticilerinin, bu konuda, folklorik yapıya ve malzemeye eğilmeleri yerinde bir hareket olacaktır.

Konuya eğlenceli bir örnek vermek üzere yine son günlerin modası Twist dansını ele alacağım. Twist, ben Türkiye'den ayrıldıktan bir kaç ay sonra yayıldığı için bu dansı Türkiye'de görememiştim. Bana öyle geliyor ki, batıya gerçekten adapte olduklarını sandığımız Türkiye'deki sosyetenin bile, Twist yaparken, mutlaka çiftetelliye kaçan bir havası vardır.

Twist'ten bahis açmışken biraz da bu çerçeveden batıya yönelme işini ele almak istiyorum.

Eğitim, bilim ve san'at dallarında, batıdaki her yeniliği yurda sokmak için uğraşan eğitimci, bilgin ve sanatçılarımızın bu noktaya dikkat etmeleri faydalı olur sanırım.

Cazın her yeni melodisiyle, dansın yepyeni figürlerinin hangi kapılardan ve hangi teşkilât eli ile, batıda çıktığı aynı gün ve tamamen eşit mükemmellikte yurda girdiğini tetkik etmek ve tıpkı o kapılardaki uyanık kişiler ve o teşkilâttaki ehil uzmanlara ayak uydurmak.

Rock'n Roll'a, Ça, ça, ça'ya, Twist'e, dahası var, uzun etek, kısa etek, dubleli paça, dublesiz paça, tilki burun ayakkabı, Diba saçı, Mrs. Kennedy modası'na bakıp da âlimlerimiz kendilerine pay biçsinler yani. Bütün bunların Türkiye'ye anında girivermesi pek önemli değil. Bir de bu yayılmanın Anadolu'nun her kasabasına ulaştığını hesaba katmak lâzım.

Lâtife bir yana, folklor'a başlayıp sözü Twist'e bağlamak istemiyorum.

Batı öylesine uygar, beni basit adamlar gibi her gün yeni yeni kıskançlık buhranlarına uğratacak kadar öylesine ileri bir seviyede yaşıyor ki... Bütün bu medeniyet nimetlerinin ve ferahlığın, bir uçtan, bir uca, memleketime yayılması, ne saadetli bir başarı olacak.

Bunlara rağmen, gönlümde hâlâ horon ve halay tempolarının, uzun havaların, şıngırdak türkülerin yankıları var.

(Devamı 24 ncü Sayfada

Eskilerden Fıkralar :

Bir Akıllının Sualine Bir Delinin Cevabı

İnsanın hatırında kalsa da, deli Cemal'in her biri, bir hikmet olan bütün sözlerini ezberliyebilse !.

(Birdir, büyükdür, bilir işini ; hem içini, hem dışını.

Emri ilâhisi olursa, mermere saplar şişini ;

Emri ilâhisi olmazsa, baklava yerken kırar dişini!...)

Diyen deli Cemal, askere gitmeden evvel akıllı, uslu bir insandı. Hatta okuması, yazması da vardı. Hem de kabadayı bir insandı, bir kaç yiğiti alıp savuracak kadar güçlü kuvvetli bir babayiğitti, o...

Fakat askerden, subayıyla nedense zıt gitmiş, ona yüklenmişler, tekdiri, tokatı hazmedememiş, asker ocağı olduğu için karşılık da vermemiş, içine dökmüş. Eski âleminde yaşaması için esrar içirmişler. Dem çeke çeke, deli olmuş zavallı...

Terhisinden sonra Cemal, deli amma, bol kahkaha atan ve her sözüyle dinliyeni kırıp geçiren şen bir deli... Yanlız subay ve asker görmemek şartiyle.

Bir gün, Kesrik bahçelerinden birine gezmeye gelen bir misafir gurubu ile karşılaşır. Herkes bir şey sorup bir cevap alarak kâh gülüp, kâh hayret ederken, zekâ testini bilen bir akıllı öğretmen de, deli Cemal'e matetmek için bir sual sorar. Amma bilinmesi güç, ince bir sual !

Bu öğretmenin, böyle bir sual hazırlaması sebepsiz değil. Cemal sorulanlara susturucu cevaplar veriyor da ondan... Deli olmasına rağmen, soranları mat'ediyor hep.

Öğretmen de sorusuyla onu mat'etmeli tabii, öğretmen bu ! O da soruyor :

— Cemal ef. 2 patlıcan, 3 domates, 4 biber ne der ?

Cemal, cevap veriyor : ne cevap verse beğenirsiniz.

— Bir kap yemek eder.

Öğretmen hariç, evvelâ kahkahayı Cemal, sonra da suali ve cevabı dinliyenler atıyor. Soran akıllı pişman, cevap veren deli memnun, dinliyenler hayran... Aklı olan ; deli ile baş edebilir mi ?.

ÂŞIK VEYSEL İYİLEŞTİ

Çağımızın en meşhur halk şairi Âşık Veysel, Sivas hastahanesinde yirmi beş gün ağır hasta olarak yattıktan sonra, tamamen şifa bularak çıkmış, sağ salim köyüne dönmüştür, sazı ve sözü ile birlikte...

Onu karşılıyanlar «seni Fatma bekliyor» deyince gülümsemiş, özleyişini ve özlenişini bir koşmayla dile getirmiştir :

Yarı yola vardım, geriye döndüm ;
Kestiler yolumu gitme dediler.
Meyve yetmeyince daldan düşmüyor,
Zamansız işleri tutma dediler.

Görecek günüm var, çekecek çilem,
Yolculuk ne zaman ? Ben nasıl bilem !
İlerde yüküm var, onu da alam,
Al götür, yükünü atma, dediler.

Son kıt'a «Seni ilk çağıran Fatma dediler» mısraiyle bitmiş olacaktır. Âşık olanı, Azrail'in sevdiğinden ayırması zor. Sevgili daha baskın çıkıyor.

Veysel Şatıroğlu, Sivas'ın Şarkışla kazasının nüfus kütüğünde kayıtlıdır.

1301 (1894) yılında Ağcakışla nahiyesinin Sivralan köyünde doğan Veysel'in, babası Ahmet, annesi Gülüzar'dır. Yedi yaşında çiçek hastalığı geçirerek gözlerini kaybeden Veysel, insan ve tabiat güzelliğine hasret kalarak büyümüştür. Feleğin bir kaç defa çemberinden geçerek, dış dünyasını görmeden, iç dünyasıyla bugüne eren Âşıka, uzun ömür dilerken bir koşmasını da aşağıya alıyoruz :

Yeni Fırat

M E K T U P

Yeni mektup aldım gül yüzlü yardan
Göz'etme yolları, gel deyi, yazmış.
Sivralan köyünden, bizim diyardan
Dağlar mor menekşe, gül deyi, yazmış

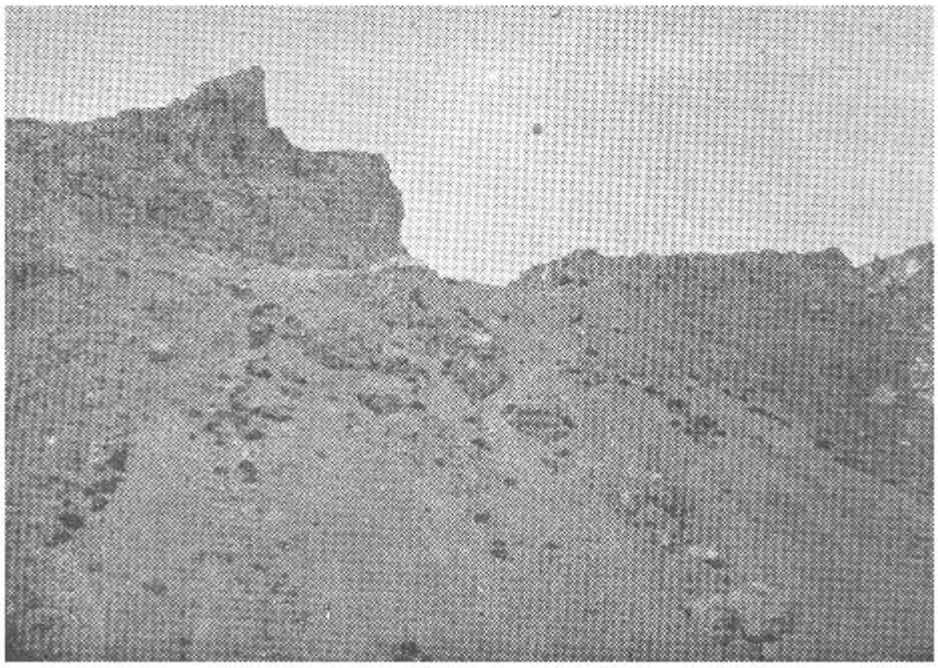
Beserek'te lâle, sünbül yürüdü,
Güldede'yi çayır, çimen bürüdü.
Karataşda kar kalmadı eridi
Akar gözüm yaşı sel deyi yazmış

Eğlenme gurbette yayla zamanı
Mevlâyı seversen ağlatma beni
Benek benek mektuptadır nişanı
Göz yaşım mektupta pul deyi yazmış

Kokuyor burnuma Sivralan köyü,
Serindir dağları, soğuktur suyu
Yar mendil göndermiş yadigâr deyi
Gözünün yaşını sil deyi yazmış

Veysel bu gurbetlik kâr etti cana
Karıştır göçünü ulu kervana ;
Gün geçirip fırsat verme zamana
Sakın uzanmasın yol deyi yazmış

Bugün tek burcu kalan tarihî Tamisa kalesi

Kapak resmi bu kaleden çekilmiştir. Kapak resminde ön plânda görülen bina IV. Murad'ın yaptırdığı (Kömürhan kervansarayı) dır.

Tıbda İhtilâl

Cüzzamın Demir Perdesini Yırtan Adam

Yıldırım N. Gencosmanoğlu

Ben o güne kadar Cüzzamın yalnız adını bilirdim. Söylenişinden bile tiksinti duyar, ürperirdim.

Şehrimizde bir cüzzam Hastahanesi olduğunu söylerlerdi. Nerede ve nasıl bir yer olduğunu sormaktan bile çekinirdim.

Bendeki bu çekingenlik, tiksinti ve korku, çevreden almış olduğum telkinlerden ileri gelmekteydi. Ve aslı bilgisizliğe dayanıyordu.

Gazetelerde okuduklarımı da bunlara ekleyince cüzzama karşı olan tepkimin derecesini anlamak mümkün olur.

Bu yılın Eylûl başlarında, Ankara'dan Elâzığ'a gelen iki doktor ile karşılaşıp görüşmem, şehrimize geliş sebeplerini öğrenmem mukadder miş...

Gelenlerden biri : Ankara Tıp Fakültesi Cüzzam Eğitim ve Araştırma Enstitüsü Müdürü sayın Doçent Doktor Ethem Utku, Diğeri; Sağlık Bakanlığı Sağlık İşleri Genel Müdürlüğü Frengi ve Cüzzam Şubesi Müdürü Dr. Adil Veziroğlu idi.

İlkin Akliye Hastahanesinde karşılaştığımız misafirlerle bir hayli konuştuk. Konuşmalar umumiyetle Cüzzam (Lepra) üzerinde idi. Ethem UTKU bey çok heyecanlı konuşuyor; cüzzam hakkında son ilmi araştırmaları, alınan müsbet neticeleri anlatıyor; bu hastalığın artık korkunç bir âfet olmaktan çıktığını, tedavi imkânlarının çok genişlediğini, dünyadaki ve bizdeki cüzzam çeşitlerini sayıp döküyordu. O söyledikçe dinliyen ben hayretten, hayrete düşüyor, fakat ilmin bu ateşli mümessiline karşı söyliyecek tek söz bulamıyordum. Daha yakın zamanda büyük bir gazetenin tanınmış bir yazarı cüzzamlılar hakkında korkunç ve gayri insanî bir yazı yazmıştı... Ama işte hakikat, yani ilim, o yazarın söylediklerini yıkıyor, çürütüyor, karanlıkları aydınlatıyordu.

Dr. Ethem UTKU, askerliğini Elâzığ'da yapmış, cüzzamlılarla ilgilenmiş, Elâzığ Cüzzam Hastahanesindeki hastalara vaidlerde bulunmuştu. Aradan yıllar geçmiş genç ve idealist Doktor geceyi gündüze katarak çalışmış ve bizde ilk olarak Cüzzam Eğitim ve Araştırma Enstitüsü kurmuştu. Bu Enstitünün modern cihazlarla doldurulması, lükse kaçan bir durum arz etmesi, bir çok tenkitlere yol açmış, fakat Dr. UTKU, yapılan tenkitleri granit kayalar gibi

karşılıyarak muarızlarının fikirlerini çürütmüştü.

O, şöyle diyordu : Bu hastaların kabahati nedir ? Hasta olmak suç mudur ? Asrımızın insana verdiği değerle, bizim Cüzzamlılara karşı davranışımız tezat teşkil etmiyor mu ? v.b.

Doktor UTKU, aklını, fikrini, hatta hatta hayatını bu işe vakfetmiş görünüyordu. Elâzığ Cüzzam Hastahanesini gezerken yoklamadığı hasta, el sürmediği organ bırakmadı!... Nihayet kendisine yaşlı ve pırıltılı gözlerle bakan hastaların karşısında fazla heeycanlanmış olacak ki ; kollarını açtı ve genç bir hastayı kucaklıyarak öptü!... Bunları yaparken ellerinde lâstik eldivenleri yahut koruyucu cihazları yoktu. Bunlar yoktu ama ; onda bambaşka bir şey vardı ki : Bu zamanda her babayiğitte bulunmuyordu, İMAN...

Doktor Etem UTKU beyde meslek, iman haline gelmişti. İlme iman etmişti... Çevresini de iman ettirmeğe çalışıyordu.

Asırlardan beri Tıbbın, İlmin ve Aklın korkup kaçtığı âfetle kucaklaşan bu doktor, Tıbda ihtilâl yapıyor, Cüzzamın maddî ve manevî duvarlarını parçalayıp yıkıyordu. «Ahseni takvim» üzre yaratılmış olan insanı takdis ederken, kendisi de kutsîleşiyordu.

Dedim : Bu hastalar için neler yapmak niyetindesiniz ? İmanınız iş haline nasıl gelecek ?

Dedi ki : Dünya Sağlık teşkilâtının, Ünicef'in, Sağlık Bakanlığının iştirakiyle Elâzığ Cüzzam Hastahanesi Lepra (CÜZZAM) Sanatoryumu haline getirilecek. Gelecek yıl Elâzığ, Sivas, Bingöl, Tunceli vilâyetleri «Pilot Bölge» olacak ve araştırmalara başlanacak.

1957 yılında kurulmuş olan Cüzzam Savaş ve Araştırma Derneği'nin Elâzığ'da da bir Şubesini açacağız. Şimdi halihazırda hastahanenin ve çevresinin vaziyet plânını alarak Bayındırlık Bakanlığına vereceğiz. Kısa zamanda inşaata başlamak için gerekli hazırlıklar yapılacak.

Doktor doğru söylüyordu. Tehlikeyi yok etmenin çaresi ondan kaçmak değil, onunla mücadele etmekti.

Cüzzam'ın Türkiye'den kısa zamanda kalkacağına ve binlerce ırktaşımızın insan olarak muhabbet göreceğine, tekrar topluma karışacağına inandım. İlme inandığım için...

Etem UTKU bey!... İlme inanmış insanlar sizinle beraberdir.

Gazânız mübarek olsun.

MAYALAR

Çık ayvana bak yıldızın merdine
Yeni düşdüm, bir güzelin derdine.
Sıla derim ben o yârin yurduna
Aramızda yıkılası dağlar var.

Bayram olsun kına yakam destine,
Göster elin yârenine, dostuna.
Zalim cerrah gelme yaram üstüne
Bu yarayı bana açan yâr gelsin.

Harput'un Son Hafızları

Anlatan : Hafız Osman ÖGE

(Geçen sayıdan devam)

8) Hafız Ali Efendi :

Hacı Şirin kadar hıfzı kuvvetli olarak tanınan diğer bir hafız da Ali efendi idi. Bu iki hafız, hıfız kudreti bakımından, birbirlerinin rakibi sayılırlardı.

Sâri bir hastalık, bir kuraklık âfeti oldu mu, halkın recasiyle bu iki hâfız, Harput'un karşılıklı birer ucundan 15 şer cüz, ezberden kur'an okuyarak halkla beraber birbirlerine doğru yürür ve 30 cüz'ü, kıraat ve hatmederek şehri çevirmiş olurlardı.

Bunların kırasi ve hatimi uğur sayıldığı için büyük itibar sahibi idiler.

1332 tarihinde vefat eden Hafız Ali, Sarahatun camiinde bir müddet imamlık da yapmıştır.

9) Hafız Ferid efendi :

Hafızı kur'an olan Ferid ef., Kâmilzâdelerden Hacı Mustafa Zühtü efendinin oğludur. Genç yaşlarında iken bir çok seneler Sarahatunda mukabele okumuş, babasının vefatından sonra bir müddet Kale camiinde hatiplik yapmıştır.

Gerek hocalıkdan, gerekse hattatlıktan icazetnamesi vardır. Babası gibi onun da sesi güzel ve dâvûdi idi.

Sonraları hafızlıktan ve hatiplikten vaz geçmiş, memuriyete intisap etmiştir. Uzun müddet devlet hizmetinde çalışmış, zabıt kâtipliğinden başlıyarak ağır ceza reisliğine kadar yükselmiştir. Memuriyet dolayısiyle bir çok vilâyetler gezen hafız Ferit efendi, ilk ve son memuriyet mahalli olan Elâzığ'a döndükten iki ay sonra 63 yaşında, 1337 yılında vefat etmiştir.

Hayatta kalan bir oğlu, 2 kızı vardır. Oğlu, emekli albay Suphi Bey'dir. Hafız Ferid efendi, Hacı Mamo ile de akrabadır. Kayın pederi olan Hafız Ferit ef. de Hacı Mamo gibi, Hacı Şirin efendinin yeğenidir.

Adlarını saydığım bu zevatın ses güzelliği, karabetlerinden de anlaşıldığı üzere, irsî olsa gerektir.

10) Perili Hafız (Süleyman) ef. :

Sarahatun camiinin meşhur müezzinidir. Hafız-ı kur'andı. Bir sıbyan mektebi de vardı. Bu okulda bir çok öğrenci yetiştirmiştir.

Sesi çok gür ve güzeldi. Uzun müddet, Sarahatun minaresine çıkıp inmiş. Sabahın seher vaktinde, bu yüksek minareden kasideler, na'tlar okumuştur.

Harput halkı, yıllarca onun güzel sesiyle uyanmışlır, Bu ses Harput ufuklarını, senelerce aşk ile çınlatmış ve inletmiştir.

Perili Hâfız, âşık bir zatlı, Aşkını, sesiyle ifade ederdi. Son zamanlarda iki gözden âmâ olmasına rağmen, müezzinliğine devam etti. Yedi sekiz yıl, hizmetten sonra 1336 yılında Harput'da vefat etti. Sesinin yakın köylerden duyulduğu söylenir.

11) Hafız İbrahim efendi :

Nakşıbendi şeyhi meşhur İmam (Bedreddin) efendi'nin kardeşidir, Aynı tarikate mensuptur. Sesi ve edası çok güzeldi. Sarahatun'da imamlık da yapmıştır.

İmam efendi'nin sağlığında odasında toplanan müridlerine, namaz kıldırır ve kur'andan bir sure okurdu.

Harput'da Darülhilâfe'de talebelere kur'an dersi verirdi, muhterem ve mubarek bir zatlı, vefatı 1328 dedir.

12) Müfti Kemal efendi :

Şöhreti, İstanbul'a kadar yayılan, Hacı Abdülhamid efendi'nin oğlu, «kaside-i bürde» şârihi, Ömer Naimi efendi'nin torunu, Bey-

oğlu müftüsü H. Ömer Naimi Efendigil'in babasıdır.

Kemal ef, Harput'un en âlim hocalarındandı. Babasından tahsil görmüş ve icazetname almıştır.

Gençliğinde hafız çalışmamışsa da, 40 yaşından sonra, hafızasının zindeliği sayesinde, kur'an ezberlemiştir. Hafız olduktan sonra, Ağa cami'inde hatimle teravih kıldırırdı. Hüseyini'den kendisine has bir makamla kur'an okurdu, her kıraatinde, aynı makamı muhafaza ederdi. Kıraat-ı seb'aya, vakıf idi.

Kur'anın bütün âyetlerini mânâlandırır, ve tefsir ederdi. Bir müddet Elâzığ Müftülüğü de yapan Kemal efendi (1939) yılında vefat etmiş ve Harput'da aile kabristanına defn edilmiştir.

13) Hacı Mehmed (Mamo) efendi.:

Elâzığ ve çevresinde, çocuklara, adları kısaltılarak ve sonuna bir (o) katılmak suretiyle hitab edilmesi âdettir. Tevfiğe (Tefo) Mehmede (Mamo) gibi.

Harput'un bu meşhur hafızına da (Mamo) denilegelmiş, genç yaşda Hacca gittiği için, aynı isim (ham) ilâvesiyle devam edilmiştir. Halk onu hep (Hacı Mamo) diye tanır ve anar.

Hacı Mamo, Nasuh paşazade Bekir ağanın oğludur. Kadın cihetinden Kâmilzâdelerle akrabalığı vardır. Sesi çok güzel ve hâfıza kelâm bir zattır. Saraltutun cami'inde, ramazanlarda mukabele okur ve mevlid aylarında da hafız Tevfik efendi ile beraber usûl üzre, mevlit kıraat ederlerdi, ikisi de âlim usûle vâkıf oldukları için halk bunları dinlemekten çok haz duyardı.

Hacı Mamo, aynı zamanda, Harput mekamlarına hakkiyle vakıf bir hânende idi. Bilhassa (İbrahimiye) makamını çok güzel okurdu. Bu makamda üstad sayılırdı. O kadar ki, bu makam onun için icad edilmiş denilirdi.

Hacı Mamo'nun herkes sesine âşık olduğu gibi, o da güzel seslilere âşıkdı. Korukçu ile bir ağızdan karşılıklı (tatvan) okudukları zaman, dinliyenlerin tüyleri ürperir, makam bilenler gaşyolurlardı.

İhtiyarlığında Elâzığ'a gelmiş, uzun müddet Hazı İzzet cami'inde müezzinlik yapmıştır.

Elâzığ'da tekbîr ezanı, ilk okuyan ve sesinin güzelliğinden dolayı halka sevdiren odur.

Ömrünün son yıllarında mâneviyatını ilâh ederek, iç dünyasını zenginleştirmek için gayret sarfetmiştir.

Hacı Mamo'nun vefatı yakın senelerdedir, takriben 1968 yılında olmalıdır.

Şimdi havalta olan ticareti yapan, Bekir adında hayırlıhalef bir oğlu vardır. Tatlı sesi, onu dinliyenlerin hâlâ kulağında olsa gerek.

14) Hafız Alâaddin efendi.:

İmam efendi'nin kardeşi H. İbrahim ef. nin oğludur. Kuvvetli bir hafızdı. Ramazanda, camilerde mukabele okurdu. Onun da sesi, babasının sesi gibi güzeldi. O da makşî idi. Amcasının muallimliğinde güzel kasîdeler ve na'tlar okuyarak ruhları şad ederdi. Fakat genç yaşında 1947 yılında vefat etmiştir.

Hürmetle andığımız rahmetlilerin hepsine ulu Tanrı'dan mağfiret ve hazret-i Peygamberden şefâat niyaz ederek, bu bahsi burada bitiriyorum.

(Gelecek sayıda : Yaşayan Hafızlar)

TECNİSLER

Her seher, her sabah çıkarım dama
Uzaktır yolları görünmez bana.
Öt, şakı bülbül öt, yârim uyana
Ben bu hasretliğe nasıl dayanam.

Her seher, her sabah dile gel, dile
Yeşil baş ördekler yığılsın göle.
Allahtan umarım sevdiğin öle
Yâr ! Sen de ben gibi, yârsız kalasın.

Türkiye Folklor Haritası

(Geçen sayıdan devam)

Fikret MEMİŞOĞLU

Çalgılar :

4 — İlimizde oyunlarımız, davul - zurna veya davul - (gırnata) klârnetle oynanır.

Türküler, Çırıtma, Gırnata (klârnet) kemene (kemanla, kemençe arası bir çalgı) def ve dömbek (darbuka) ve alaturka diğer çalgıların yardımıyla söylenir. «kemene»nin tahtası kemâna, yayı, kemençeye benzer. Akord yeri, çene altında tutulur, kâidesi diz üstüne konularak çalınır. Yâni kemânın aksine..

5 — **Erkek elbisesi :** Köylerde sivri veya yuvarlak uçlu postal, renkli veya beyaz yün çorak. Şehirde poçikli kundura (yumurta topuk, yarım sivri uç) bağsız ve üstü kapalı, dökümlü kumaş şalvar (mavi, lâcivert veya yeşil, nadiren diğer renkli çuhadan yapılır), uzak köylerde ise yünden yapılmış beyaz kıl şalvar, gençlerde ipek veya yün beyaz kuşak, yaşlılarda yün şal kuşak, göğsü açık avcu yeleği, yakasız, kapalı, sedef düğmeli, beyaz veya beyaz üzerine çizgili kumaşlardan gömlek, üstüne ceket veya sako (ince palto).

Kadın elbisesi :

Çok eskiden şehirde, şimdi köylerdeki giyiniş : Ayakta ince yün çorap (beyaz, ekseriyetle renkli), renkli veya siyah pumpullu pabuç, renkli ipek şalvar, göğse giyme, her ikisinin üstüne üç etek, belde gümüş kemer veya renkli ipek kuşak, başta finofes (küçük fes), etrafında pehezler, üstüne büyük saçaklı, renkli yazma.

Şehirde : İpek veya ince yün çorap, yarım enine veya uzununa kırmalı kuyruklu uzun entari, veya fistan, belde gümüş kemer veya aynı kumaşdan, yahut entari içindeki renklerden birine uygun ayrı kumaşdan uzun kuşak.

Şehirde giyilen üç etek, köylerdekinden farklı olup, yırtmaçları daha kısadır. Bu, entarilerin şahsi zevklere göre ayrı ayrı özellikleri vardır. Bazısı kıloşlu, vireli ; bazısı dört çabuk, dört çaprazlı, uzun veya yarım kuyruklu olabilir.

Kullanılan kumaşlar : Elmedin çiteres, sevai denilen ipekli kumaş, uzun bukü (gümüşlü bir kumaş), gökde yıldız yerde buz, cehennem sergisi, gezi, Harput çiteresi. (3 çizgili), Elâzığ çiteresi (4 çizgili), canfes, mantin, kartopu ve sairedir.

Renk intihabında, köylerde, al, yeşil, mavi, kırmızı gibi gözebatan renkler seçilir. Elâzığ'da ve Harput'da ise muayyen bir renk gösterilemez. Zevke göre renk intihap edilir.

6 — Belirli Günler :

a) Nisan 1: Yeni değil, eski bir âdettir. Bugün, aldatılarak, alınan bir şey, geriye verilirse de uğur sayılır, O sene, çalınan eşya cinsinden bir hayli hediye gelirmiş, diye bir inanış vardır.

b) **Mart dokuzu (Sultan nevruz) :** 23 mart günüdür. Bugün kırlara gidilir. Yumurta haşlanarak, yemek yenilir, ve eğlenilir. Yumurta, soğan, karabiber ve tuzdan yapılan yemeğe (yarım kuzu) denilir. Rivayete göre, bu mevsimde bir padişahla bir vezir, bir bahçe kenarından geçiyorlarmış. Padişah burada ne yenilir? diye sormuş, Vezir de yumurta ile tuz biber demiş ve (yarım kuzu) yaparak yemişler. 20 yıl sonra yine aynı yerden geçerlerken, padişah, vezirine : (ne ile ?) demiş, o da (tuz biberle) deyince, vezirin hafızasına, ve alâkasına hayran olan padişah, onu baş vezir yapmıştır.

Mart dokuzunda, kadınlar da evvelden kararlaştırılan bir bahçeye giderler, yemek yer, kahve içer, (Sim sım), (Güveç) ile oyunlar oynarlardı.

Erkekler de kendilerine has oyunlar oynar, eğlenceler tertip ederlerdi.

c — **Dilek günleri :**

1 — (Şahperi sofrası) Recep ayının son çarşamba günü akşamı, bir dilek sofrası kurulur ki buna (şahperi sofrası) denilir. Sofranın kendisine has yemeği yenilirken, şahperinin hikâyesi anlatılır, ve eğlenilir.

2 — **İbrahim Ethem sofrası :** Bir nev'i pilâv yapılır. Bir defci kadının refakatinde çalınıp, söylenir ve oynanır. Üç aylarda her istenen günde kurulur.

3 — **Zekeriya sofrası :** Recep ayının cuma günleri kadınlar tarafından kurulur. Eğlence yapılmaz. Zekeriya Sûresi okunarak, dilek dilenir.

4 — **Aşûre günü :** Arabi 9 Muharrem günü, aşûre pişirilerek, toplu halde yenilir ve konu komşuya dağıtılır. Peygamber evlâdlarının menkıbeleri anlatılır. Bilhassa aleviler tarafından bugüne çok önem verilir.

5 — Harman, bağ, bostan bozumlarında şenlik tertip edilmesi mu'tad değilse de, ekseri geceler, bağ, bahçe, bostan ve harmanlarda eğlence tertip edildiği için, bu eğlenceler, muayyen günlere hasredilmez.

7 — **Halk türküleri :**

Yalnız İlimize ait bir çok türküler vardır. Bunlardan bir kaçının kısaca vak'asını ve deyişlerini yazıyorum.

1 — **(Karadut) türküsü :** Nebâhet isminde bir kızın genç sevgilisi olan subay, seferberliğe gidip, şehâdet haberi duyulunca çıkarılmıştır. Beşiri makamında söylenir.

Kara dutun karası
Yüzünde yıl yarası
Sevdiğimiz yar değil
Başımızın belâsı

Kara dut'u yiyen yok
Derdim yâra diyen yok
Ayrılık gömleğini
Benden başka giyen yok

Kara dut'un dalını
Eritirler balını
Gel sana öğreteyim
Huvardalık yolunu

2 — **(Odasına vardım) türküsü :** Bir eczacının bir hasta kıza âşık olması üzerine çıkarılmıştır. Sevişenler, bilâhere evlenmiş ve yuva kurmuşlardır. Mes'ut bir aşkın ve uğurlu bir evlenişin ifadesidir. İbrahimiye makamında söylenir.

Odasına vardım namaza durmuş
Yüzünün şelvesi etrafa vurmuş
Sandım ki karşımda bir ay'dır doğmuş

Odasına vardım odası melûl
Kergefin üstünde iğnesi olur
Elbet bu odanın sahibi gelür

Nakarat

Söyleyin ahbaplar nasıl edeyim
Yarımdan ayrıldım kime gideyim.

(Devam edecek)

MÂNİLER

Gemim deryada kaldı,
Gamım feryada kaldı.
Öldüğüme yerinmem
Nazlı yâr, yâda kaldı.

Ev süpürür toz eder
Kız oğlana göz eder.
Bizim oğlanda ne suç,
Sizin sürtük kız eder.

HEY PARA HEY!

Sana hiç kıymet vermedim
Cevâhir taşı'm para hey!.
Senden de hiç yüz görmedim
Bir öz sırdaş'ım para hey!.

Gümüş yüzlü, altın gözlü
Cilve eden gizli gizli
Her gönül yanık sözlü
Hey yüzük - kaşı'm para hey!.

Pişmiş aşa sular katan
Çatılmaz çöpleri çatan
Namus alıp, vicdan satan
Yosma oynaş'ım para hey!.

Sende tek ahde vefâ var
Tek sende gerçek safâ var
Her derde, sende şifâ var
Sen köşebaşı'm para hey!.

Görülmez işe formansın
Onulmaz başa dermansın
Savrulup tozan harmansın
Şevkim, telâşım para hey!.

Dinle pendime kulak ver
Namerd elinden yüz çevir
Düşmanı hor, dostu hoş gör
Hey gözü - şaşı'm, para hey!.

Her açık göğse düzülme
Her yumuk elde büzülme
Her su yoluna süzülme
İnci göz yaşı'm para hey!.

Senden gayrı dost olana
El veren çıkar yalana
Aşk olsun seni bulana
Ey pişmiş aş'ım para hey!.

İster aç olsun, ister tok
İnsan oğlu, bir kalp boncuk
Senden katı dost olan yok
Ey gam yoldaşı'm para hey!.

Susuz kalana testisin
Çıplak olanın postusun
Dara düşenin dostusun
Ana'm para, baba'm para
Bacı'm, kardaş'm para hey!.

Fikret MEMİŞOĞLU

Milâs, 14/9/1962

Çok Aziz ve kıymetli Memişoğlu !

Keban'da akrabam vardır. Bundan tahminen, 40 yıl önce, Elâzığ'dan Ağın'a giderken Keban'da iki gece kalmış, ve 12 - 13 yaşın sınırsız mutluluğu, serazatlığı içinde, Fırat'ın sarp kayalıklarla çevrili mecrasını, o şirin, fakat hem uysal, hem de hoyrat akışını, yarı korku ve yarı hayranlıkla seyretmiştim. Daha doğrusu, öylece görüp, öylece hayran olduğumu tahattür ediyorum.

Birgün postacı «Yeni Fırat»ı masama bırakıp gittikden sonra, üç nüshayı iki sâatde nasıl okuduğumu, ve okurken yüzümün nasıl değiştiğini, yüreğimde ve kafamda bir şey ararcasına, ellerimin nasıl kalkıp indiğini, anlatamıyacağım. Ben, beni göremedim tabii.. görenler beni, başkaları olduğu için anlatamıyacağım.

Çünkü ne yaptığımın farkında değildim. Bunu, sonradan, birlikte çalıştığımız arkadaşlar bana anlattılar.

Ben, o iki saatlik heyecanı yaşamış, fakat - tabii olarak - kendimi görememiştim.

Belki bu yazdıklarım, sıla hastalığını bilmiyenlere mübalâğalı ve yapmacıklı görünür.

Onlara, yine de, dâüssılaya tutulsunlar, demem.

Yeni Fırat'ın ilk üç nüshası, beni yalnız Elâzığ'da, Fırat'da, Murat'da değil ; Eski Elâziz'le, yeni Elâzığ'ın dört yanında, mest olurcasına, dolaşmak imkâniyle sevindirdi.

Dergileri, bu heyecandan kurtulunca, tekrar tekrar okuyacağım.

Bende, sıcağı sıcağına hasıl olan intıbaı şu :

Elâzığ'lının, hiç yabancısı olmadığım samimiliği, geçmiş'e ve geçmişdekilere karşı sarsılmayan saygı ve bağlılığı, her hâl ve kârda ince sanatcılığı ve nüktedanlığı, yurt ve millet severliği... cümle cümle, mısra mısra Fırat'ın çağaltıları - yarın nur fışkıracak olan çağıltıları - halinde, küçük yapraklarda yer tutmuş...

Nur olunuz!...

«Yeni Fırat»ı çıkaranlara candan teşekkürler, daha büyük başarı dilekleri ve sevgiler...

Size ayrıca teşekkür, saygı ve sevgilerimi sunarım.

Yıllardır uzaklarda kalan
bir hemşehriniz
Suzi Can

(Birinci Sayfadan Devam)

Ateş hâline gelen intizâra, sözle su serpmekden ileri gidilmedikçe, bağrımızdaki ateş sönmiyecektir.

(Kimden kime şekvâ edelim biz dahi şaştık.)

Yeni Fırat

Not : 27/9/1962 günü yapılan Meclis müzakerelerinde, bir sözlü soruyu cevaplandıran M. Eğitim Bakanı sayın Ş. R. Hatiboğlu, Elâzığ Teknik Okulu'nun pek yakında açılacağını ve hizmete başlıyacağını müjdelemiştir.

6. sayımızda bu hususda tafsilât verilecektir.

Y. F.

ALMANYA MEKTUBU

(Altıncı Sayfadan Devam)

doya, kana kana memleket hasretini çekmek, her hatırladıkça, derinden derinden burnunun direğinin sızladığını hissetmek ihtiyacı var. Fakat gelen gazeteleri gözden geçiriyorum, bir kısım halkın (Af! dediği, bir kısmının da of!) dediği duyuluyor.

Bunlar, teessür sesleri. Ben tahassür sesleri istiyorum. Bizim hasret duygumuzu ; yurddaşların, hizmet, gayret ve himmet duygularını artıran sesler. Avrupa'nın ulaştığı şâhikalara, ancak bedbinlikten vaz geçmek suretiyle ulaşılacağı kanısındayım. Milletçe şen ve esen olmak lâzım. Hepinize şenlik ve esenlik dilerim.

Hasip MEMİŞOĞLU

HOYRATLAR

Ok dalandı, ok dalandı,
Ok değdi ok dalandı.
Yetiş kabrim üstüne
Örtüldü tahtalandı.

Yar içerden, yar içerden,
Kes bağrım, yar içerden.
Gözüm kapında kaldı,
Çıkmadın yâr ! içerden.